

УДК: 727.113

канд. арх. Тишкевич О.П.,
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ МЕРЕЖІ І ТИПІВ СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

У статті розглянуто особливості організації мережі загальноосвітніх закладів в сільській місцевості на основі освітніх округів. Виявлено типи загальноосвітніх шкіл, наведено рекомендації щодо їх розміщення.

Ключові слова: сільська школа, мережа, освітні округи.

Постановка проблеми. Надзвичайно актуальною для жителів сільських регіонів є проблема доступності до якісної освіти. Для надання якісних освітніх послуг необхідно забезпечити стабільне функціонування, розвиток і підвищення якості соціальної інфраструктури в сільській місцевості. Серед цих завдань важливе місце займає питання приведення мережі загальноосвітніх закладів у відповідність з освітніми, виховними, оздоровчими та культурними потребами населення. Організація шкільної мережі в сільській місцевості повинна бути направлена на створення умов для доступності, ефективності і високої якості освіти, спрямована на вирішення актуальних задач економічного, соціального і духовного відродження сільського соціуму.

Структура існуючої шкільної мережі, що складається з закладів малої наповнюваності, не відповідає освітнім потребам сільського населення внаслідок застарілості матеріально - технічної бази шкіл, невідповідності сучасним соціально-педагогічним та соціально-економічним умовам. Потребують вирішення питання, що стосуються оптимального розміщення закладів, місткості будівель, складу і площ їх основних приміщень [1].

Аналіз досліджень та останніх публікацій. Проблема формування мережі і типів сільських загальноосвітніх закладів в різні роки були присвячені дослідження Ковальського Л.М. [2], Уреньова В.П. [2], Степанова В.І. [3], Світка В.А. [4], Антошкіна В.Ф. [5], Решетнікової Н.В.[6] та інших. У той же час питання організації мережі загальноосвітніх сільських шкіл у сучасних соціально-економічних умовах є недостатньо дослідженим.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Тематика статті пов'язана з державними документами, серед яких Укази Президента України від 30 вересня 2010 року № 926 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», від 20 березня 2008 року № 244 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні», від 2 червня 1998 р. N 580

«Про заходи щодо поліпшення функціонування та розвитку загальної середньої освіти», Постанови Верховної Ради України від 9 січня 2007 року № 536 «Про стан і перспективи розвитку загальної середньої освіти в Україні», виконана в рамках держбюджетної теми кафедри архітектури житлових і громадських будівель ПолтНТУ «Гуманізація житлового середовища».

Мета статті. Виявлення принципів організації шкільної мережі в нових соціально-економічних умовах розвитку населених пунктів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасних досліджень в галузі формування освітніх систем сільського регіону, педагогічних технологій малокомплектної школи, зарубіжного досвіду будівництва сільських шкіл дозволив виявити принципово різні тенденції удосконалення мережі сільських загальноосвітніх закладів. За способом організації матеріально-технічних і кадрових ресурсів їх можна розділити на такі:

- заходи на основі концентрації ресурсів;
- заходи на основі кооперації ресурсів [7,8,9].

Заходи на основі концентрації матеріально-технічних і кадрових ресурсів навчальних закладів передбачають організацію мережі на основі типів шкільних будівель великої місткості, укрупнення існуючих сільських середніх шкіл з організацією підвезення учнів, розширення охоплення дітей пришкільними інтернатами.

Укрупнення шкіл призведе до ліквідації значної кількості загальноосвітніх закладів та функціонування загальноосвітнього закладу на групі населених пунктів. Розміщення школи в транспортній доступності від місця проживання учнів матиме низку негативних соціально-економічних і соціально-педагогічних наслідків:

- спонукатиме сільських жителів працездатного віку залишати місце проживання і шукати роботу та житло в населених пунктах де є загальноосвітні навчальні заклади;
- знизить культуротворчу, виховну функції школи;
- суттєво ускладнить роботу з батьківською громадою;
- знівелює участь дитини у позакласній і позашкільній роботі;
- збільшить ризик захворюваності серед дітей, що спричинить пропуски занять;
- спричинить безробіття педагогічних працівників [7].

Необхідно додати, що укрупнення загальноосвітніх навчальних закладів потребує значного матеріально-фінансового забезпечення, наявності доріг з твердим покриттям достатньо високої якості парку автотранспорту пального, введення до штатного розкладу загальноосвітнього закладу двох водіїв оплати праці педагогу, який супроводжуватиме дітей під час перевезення [8].

Враховуючи зазначене можливо зробити висновок, що широке застосування заходів організації шкільного обслуговування на основі концентрації ресурсів є недоцільним.

Другий напрям удосконалення системи загальної середньої освіти в сільській місцевості передбачає інтеграцію навчальних закладів з культурно-просвітницькими закладами, закладами охорони здоров'я шляхом розвитку зв'язків між ними, формуванню єдиної інфраструктури управління, розподілення матеріально-технічних ресурсів, кадрового потенціалу, інформаційно-методичного забезпечення. Ідея кооперації ресурсів сільських закладів на базі загальноосвітньої школи є актуальною в сучасних умовах кризового стану соціальної сфери, обмеженості фінансових, кадрових, матеріальних ресурсів, які існують в розпорядженні система освіти [2,7,8].

Проблема покращення ефективності послуг і доступу до якісної освіти в сільській місцевості може бути вирішена шляхом консолідації ресурсів у межах групи шкіл шляхом формування освітніх округів. Освітні округи - добровільні об'єднання навчальних закладів системи дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної та вищої освіти, що спрямовують свою діяльність на створення умов для здобуття громадянами загальної середньої освіти, впровадження допрофільної підготовки і профільного навчання, поглиблене вивчення окремих предметів, забезпечення всебічного розвитку особистості, а також закладів культури, фізичної культури і спорту, підприємств і громадських організацій [10].

Округ утворюється з метою:

- організації в межах адміністративно-територіальної одиниці ефективної системи освіти;
- забезпечення рівного доступу дітей відповідного віку до якісної дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійно-технічної освіти, допрофесійного навчання незалежно від місця їх проживання;
- ефективного використання творчого потенціалу педагогічних працівників навчальних закладів;
- раціонального використання навчально-методичної, матеріально-технічної бази суб'єктів округу, її зміцнення та модернізації.

Залежно від величини території, що обслуговується, складу суб'єктів виділяють такі утворення: шкільний освітній округ (ШОО), міжшкільний освітній округ (МШОО), районний освітній округ (РОО) та міжрегіональний освітній округ (МРОО). (рис.1.)

Шкільний освітній округ (ШОО) є освітнім утворенням найнижчого рівня. Він формується з загальноосвітнього закладу I-III ступеню, закладів I, I-II ступенів.

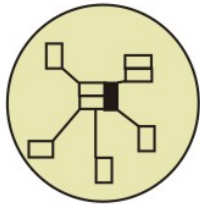
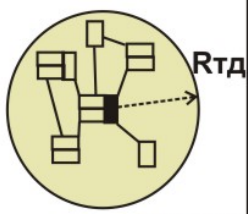
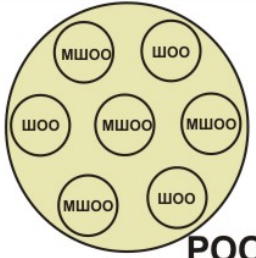
	Тип освітнього округу	Максимально можливий рівень якості освіти						Схема	Територія обслуговування <hr/> Склад установ	
		Дошкільна освіта	Загальна середня освіта			Початкова професійна освіта	Позашкільна освіта			
			Початкова	Базова	Повна					
1	Сільський навчальний заклад	●	●			●	●		Населенні пункти в радіусі пішоїдної та транспортної доступності <hr/> Загальноосвітній заклад	
2	Територіальні освітні округи (ТОО)	Шкільний освітній округ (ШОО)	●	●			●	●		Населенні пункти в радіусі пішоїдної та транспортної доступності <hr/> Опорний заклад I-III ступенів, магнітні заклади I, I-II ступенів
		Міжшкільний освітній округ (МШОО)	●	●			●	●		Населенні пункти в радіусі пішоїдної та транспортної доступності <hr/> Опорний заклад I-III ступенів, магнітні заклади I-II, I-II, ступенів
		Районний освітній округ (РОО)	●	●	●	●	●	●		Всі населені пункти адміністративного району <hr/> Всі загальноосвітні заклади адміністративного району
		Міжрегіональний освітній округ (МРОО)				●	●	●		Створюються для професійно-технічної та вищої освіти, розвитку фундаментальної та прикладної науки

Рис.1 Структурні моделі територіальних освітніх округів (за І.Г. Осадчим [8])

Міжшкільний освітній округ (МШОО) є освітнім утворенням більш високого рівня. Він складається з опорного загальноосвітнього закладу I-III ступеню, закладів I, I-II, I-III ступенів. Територія обслуговування міжшкільним та шкільним освітнім округом визначається радіусом транспортної доступності опорного загальноосвітнього закладу.

Районний освітній округ є оптимальним освітнім утворенням в сільській місцевості для забезпечення сільських мешканців якісною дошкільною, початковою, базовою, повною середньою, початковою професійною освітою. Територією обслуговування даного утворення є адміністративний район. До складу районного освітнього округу входять всі навчальні заклади та системи освіти району [8].

Основними структурними одиницями освітніх округів є опорні та «магнітні» загальноосвітні навчальні заклади. Опорні школи обов'язково надають профільну старшу освіту та початкову професійну освіту. Вибір освітнього напрямку в старшій школі учні районного освітнього округу можуть здійснювати у будь-якому опорному закладі, для чого опорним навчальним закладам доцільно мати інтернати для учнів старшого шкільного віку. Опорні навчальні заклади повинні рівномірно розміщуватись на території районного округу для забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Формування освітніх округів, інтеграція закладів сприятимуть концентрації значної частини навчального процесу за місцем проживання дітей, залученню батьківської громади до позакласного виховання, можливості охоплення освітою дорослих і значно підвищать ефективність загальної середньої освіти в сільській місцевості.

Висновки. Проведене дослідження демонструє необхідність застосування нових підходів при формуванні мережі сільських шкіл. Виявлено, що одним з перспективних напрямків удосконалення мережі та типів загальноосвітніх закладів в сільській місцевості є організація освітніх округів. Результати дослідження можуть бути враховані при оптимізації існуючої мережі навчально-виховних закладів.

Список літератури

1. Тишкевич О.П. Архітектурно-планувальна організація сільських малокомплектних шкіл: Дис...канд. архітектури: 18.00.02. – Київ. – 2010. – 209с
2. Ковальський Л.М., Уренев В.П. Концепція перспективного розвитку мережі шкільних будівель / Л.М. Ковальський, В.П. Уренев// Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. – Одесса, 2007. – Вып.9-10. - С.133-136.
3. Степанов В.И. Школьные здания/ Степанов В.И. – М.: Стройиздат, 1975. - 239с.

4. Свитко В.А., Капак Н.Н. Здания сельских школ и дошкольных учреждений / Свитко В.А., Капак Н.Н. – К.: Урожай, 1988. – 192с.
5. Антошкин В.Ф. Сеть и типы средних общеобразовательных школ для сельской местности (для II-III климатических районов РСФСР): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. архит.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений»/ В.Ф.Антошкин. – М., 1982. - 24с.
6. Решетникова Н.В. Формирование сети и типов зданий сельских школ с уменьшенной наполняемостью класса (на примере Нечерноземной зоны РСФСР): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. архит.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений»/ Н.В. Решетникова. – М., 1989 - 25с.
7. Гурьянова М.П. Реструктуризация сети общеобразовательных учреждений села/ М.П. Гурьянова, В.Б. Орлов. – М. : Изд-во ИПСР РАО, 2003.-93 с.
8. Осадчий І.Г. Освіта сільського регіону: теорія і технологія управління розвитком: Монографія/ Осадчий І.Г. – К.: Шкільний світ, 2005р. – 260с.
9. Dollars and Sense: the Cost Effectiveness of Small Schools./ [Bingler, Steven; Diamond, Barbara M.; Hill, Bobbie; Hoffman, Jerry L.; Howley, Craig B.; Lawrence, Barbara Kent; Mitchell, Stacy; Rudolph, David; Wash].- KnowledgeWorks Foundation, Cincinnati, OH; The Rural School and Community Trust, Washington, DC; Concordia, LLC, New Orleans, LA, 2002. – 31p.
10. Про затвердження Положення про освітній округ: Постанова Кабінету Міністрів України [від 27 серп. 2010 р. №777] [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=777-2010-%EF>

Аннотация

В статье рассмотрены тенденции развития системы школьного обслуживания в сельской местности. Определены особенности организации сети общеобразовательных учреждений на основе образовательных округов. Выявлены типы общеобразовательных школ.

Ключевые слова: сельская школа, сеть, образовательный округ.

Summary

Development trends in the system of school infrastructure in countryside are revealed in the abstract. Design concepts of the educational institutions network in countryside based on educational districts have been examined. Types of the ungraded rural school buildings is developed

Key words: rural school, network, educational districts.